

‘Het effect moet herhaalbaar zijn’

Natuurlijk middel wordt normaler

Henk ten Have

Het gebruik van natuurlijke middelen raakt meer geaccepteerd door dierenartsen. Vakblad Veearts sprak met vier dierenartsen die soms natuurlijke middelen inzetten. Ook spraken we met de faculteit Diergeneeskunde en KNMvD: die vinden het belangrijk dat dierenartsen voldoende kennis hebben over natuurlijke middelen.

“Natuurlijke middelen zijn laagdrempeliger”, zegt dierenarts Vera Bavinck.

FOTO: AVIVET

Dierenarts Erna Post: “Met natuurlijke middelen kun je in een vroeg stadium heel mooi ondersteunen.”

FOTO: DAP OLST-WIJHE

Vera Bavinck is pluimveedierenarts bij AviVet in Lunteren en ziet regelmatig dat pluimveehouders zelf natuurlijke middelen toepassen. “Het is niet zo dat ik die middelen zelf ook altijd direct adviseer. Maar soms doe ik dat wel. Zo heb ik gisteren nog probiotica en etherische oliën ingezet via het voer om de darmgezondheid van een koppel 21 weken oude witte leghennen bij te sturen”, vertelt Bavinck. Zij is al langere tijd met natuurlijke middelen bezig. “Vóór AviVet heb ik gewerkt bij een bedrijf dat gespecialiseerd is in wateradditieven. Ik heb toen additieven mee helpen ontwikkelen en mogen uittesten. Toen zag ik dat natuurlijke middelen ook kunnen werken. Het gaat er heel erg om dat de middelen op het juiste moment, vaak is dat preventief, en op de juiste manier worden ingezet.”

Hoe kom je erachter wat het juiste moment is? “Door te meten”, zegt Bavinck. “Zo zet ik een middel met knoflook in tegen wormen en dan meet ik of er minder wormeitjes worden uitgescheiden. En als ik middelen inzet voor de darmgezondheid, breng ik de darmgezondheid in kaart.”

Bavinck probeert meestal eerst met natuurlijke middelen de gezondheid van een koppel pluimvee in balans te brengen. Preventief dus. Als dat niet werkt, gebruikt ze alsnog een regulier geneesmiddel. “Het is niet het een of het ander. Het doel is om zo min mogelijk antibiotica en wormmiddelen in te zetten. Natuurlijke middelen zijn laagdrempeliger. Als die niet helpen, kan ik er daarna altijd nog voor kiezen om antibiotica of een wormmiddel in te zetten.

Dat geldt niet voor alle aandoeningen, maar wel voor een groot deel van de darmgezondheidsproblemen”.

Volgens Bavinck zou het goed zijn als meer dierenartsen gaan meten wanneer ze natuurlijke middelen inzetten. “Op die manier wordt er een grotere dataset opgebouwd en kunnen we beter beoordelen of het middel werkt of niet. Vaak is de werking subtiel. De overtuiging zit in de kracht der getallen. Er zijn altijd honderden variabelen: zelfs het klimaat buiten de stal kan het verschil al maken. Daardoor is het vergelijken van twee stallen niet te doen. Maar door bijvoorbeeld honderd stallen te vergelijken, kun je wel iets zeggen over de werking”. Bavinck merkt dat zeker veehouders met natuurlijke middelen bezig zijn. “Dierenartsen blijven vooral nog steeds aan de evidence-based medicine vasthouden. Daarvoor zijn ze opgeleid. Maar uiteindelijk zullen ze wel met de boeren mee moeten denken. En ik denk dat er dan ook zeker dierenartsen zullen zijn die data willen verzamelen om te onderzoeken of de middelen überhaupt wel werken. Meer onderbouwing is nodig. Maar dat kost wel geld, want sommige testen zijn behoorlijk duur.”

Een zoektocht

“Het gebruik van natuurlijke middelen is nog een zoektocht”, zegt Erna Post, dierenarts bij DAP Olst-Wijhe met als specialisatie melkvee. “Ik sta open voor het gebruik van natuurlijke middelen. Dan heb ik het vooral over fytotherapie en niet zozeer over homeopathie.” De moderne definitie van fytotherapie is ‘behan-

KNMvD: dierenarts wordt erop bevestigd

De KNMvD organiseert op 8 september voor het eerst een bijeenkomst over natuurlijke middelen. “Veel veehouders gebruiken reeds natuurlijke middelen. Zij zijn geïnteresseerd in manieren om het gebruik van antibiotica en andere middelen te reduceren. Gebruik van natuurlijke middelen is naast management en vaccinatie een van de mogelijkheden hiervoor. Hierop wordt de dierenarts bevestigd”, aldus een woordvoerder van de KNMvD. “Gebruik wordt ook gestimuleerd door het ministerie van LNV. Gebruik van natuurlijke middelen past binnen het LNV-beleid van duurzame veehouderij en kringlooplandbouw, met zo min mogelijk belasting van het milieu. Dierenartsen moeten voor veehouders een goed geïnformeerde gesprekspartner zijn. En op de hoogte zijn van de mogelijkheden en beperkingen van natuurlijke middelen die meestal worden ingezet als aanvullende diervoeders of -additieven.”

Een van de Groene Lijsten van Platform Natuurlijke Veehouderij en Bionext is gericht op geiten.

FOTO: HENK TEN HAVE

delen, verminderen of voorkomen van aandoeningen bij mens en dier met geneeskrachtige planten, delen van planten (bladeren, bloemen, zaden, wortels) en de bereidingen daarvan, zo vermeldt de Nederlandse Vereniging van Fytotherapie op haar website. Post gebruikt de middelen die voorhanden zijn. “Ik zet ze niet elke dag in. We zijn als dierenartsen natuurlijk ook gebonden aan voorwaarden. Als van een middel niet bekend is of er residuen van in de melk of het vlees terecht kunnen komen, gebruik ik het niet.”

De Groene Lijsten, gepubliceerd door Bionext en het Platform Natuurlijke Veehouderij, zijn volgens Post een mooi begin. Op de Groene Lijsten staan alle natuurlijke middelen die zijn toegestaan in de biologische (en ook gangbare) geiten-, melkvee- en pluimveehouderij.

“Het zijn handvaten voor welke middelen mogen worden gebruikt en zijn geregistreerd in het oerwoud van alle natuurlijke middelen die er zijn.” Post kwam met natuurlijke middelen in aanraking door veehouders waar ze als dierenarts komt en die bepaalde middelen wilden gebruiken om het antibioticagebruik te verminderen. “En ik ben in 2014 mee geweest met een kennisuitwisseling van het Platform Natuurlijke Veehouderij

naar India. Zo kwam ik in een netwerk terecht waar ik kennis kon halen en kennis kon delen met gelijkgestemden die ook die zoektocht naar het toepassen van natuurlijke middelen zijn aangegaan.”

Post heeft goede ervaringen met natuurlijke middelen. “Eigenlijk zijn we best beperkt met de middelen die we als dierenartsen hebben: antibiotica en ontstekingsremmers en verder een aantal vitaminepreparaten, antiparasitica en vaccins. Natuurlijke middelen ondersteunen vooral de weerstand van het dier, helpen

het om zelf over een ziekte heen te komen, terwijl antibiotica en antiparasitica erop gericht zijn de bacterie of worm waar het dier ziek van is, uit te schakelen. Met natuurlijke middelen kun je in een vroeg stadium heel mooi ondersteunen. Bijvoorbeeld bij een koppel hoestende kalve-

ren die nog wel fit zijn en goed vreten, niet kortademig zijn, en waarvan je denkt: welke kant gaat het op? Maar bij echt zieke dieren is het stadium om natuurlijke middelen in te kunnen zetten wel voorbij. Dan moet je al meer doen. De veehouder heeft dan misschien zelf al wel natuurlijke middelen ingezet. Ik vind dat je daar dan als dierenarts ook over in gesprek moet kunnen met de veehouder en

over moet kunnen adviseren.”

Post weet van sommige collega's dat zij ook regelmatig natuurlijke middelen gebruiken. Bijvoorbeeld dierenartsen werkzaam in de vleeskalverhouderij. De middelen worden door het voer of als supplement toegepast. “In de vleeskalverhouderij is de werking makkelijker te monitoren dan in de melkveehouderij, omdat het om gelijke groepen dieren gaat. In de melkveehouderij is het monitoren lastiger, omdat er meer factoren zijn die meespelen.” Monitoring van het effect is belangrijk, vindt Post, maar fabrikanten zelf hebben ook al onderzoek gedaan naar de werking van middelen. Zelf heeft Post proeven gedaan met natuurlijke middelen in samenwerking met VKON. “Tot nu is het allemaal kleinschalig onderzoek geweest. Daar lopen dierenartsen wel tegenaan, omdat zij graag grote wetenschappelijke studies willen. Zulke studies zitten op geld vast en daar ontbreekt het nog wel eens aan als het over natuurlijke middelen gaat. Aan de andere kant weten we dat bepaalde stoffen al eeuwenlang werken. Dat hoor je soms ook van veehouders. Dat zijn we een beetje kwijtgeraakt. Het is fijn als die kennis weer terugkomt.”

In het buitenland is al veel meer ervaring met het toepassen van natuurlijke middelen in de veehouderij. “Daar is het veel meer gemeengoed. In Frankrijk, Duitsland en Oostenrijk zijn fytotherapie en homeopathie nooit uit de (veterinaire) gezondheidszorg verdwenen. Daar vinden ze dat normaal, ook de dierenartsen daar kijken er al anders tegenaan. In

Nederland vinden we dat moeilijk en is het meteen alternatief.”

De belangstelling voor natuurlijke middelen neemt bij Nederlandse dierenartsen wel toe. “Voornamelijk bij vrouwelijke dierenartsen, die staan er vaak wat anders in dan de mannelijke collega's”, zegt Post. Maar de beroepsgroep als geheel is volgens haar nog terughoudend.

Robuustere dieren

Vleeskalverdierenarts Koen D'Hoe van Dierenartsenpraktijk Thewi in Tilburg zet al jaren af en toe natuurlijke middelen in die beschikbaar zijn. “Het liefst zet ik middelen in die zichzelf al bewezen hebben. Ik gebruik ze voor bijvoorbeeld het stabiliseren van de darmflora van vleeskalveren, in de opstartfase of in een fase dat het moeilijker loopt gedurende een ronde, als de dieren wel een steuntje in de rug kunnen gebruiken”, vertelt D'Hoe. “We gebruiken natuurlijke preparaten voor individuele therapie en voor koppels kalveren. Als je er met natuurlijke middelen in slaagt om de weerstand van de kalveren te verhogen of de pens- en darmgezondheid te stabiliseren, en je daarmee robuustere dieren in de stal krijgt, kan dat resulteren in een lager antibioticagebruik.”

Natuurlijke middelen is volgens D'Hoe een zichzelf ontwikkelende markt. “Wetenschappelijke onderbouwing ontbreekt vaak. Als practicus en als begeleider van een veehouder moet je als het ware het kaf van het koren scheiden en zelf kijken welke producten een duidelijke toegevoegde waarde hebben. Daar kom je achter door de producten met een open mind in te zetten en proefondervindelijk vast te stellen wat de herhaalbare effecten zijn. Doet het middel wat ervan verwacht zou mogen worden? Als je het effect van een natuurlijk middel op de parameter weerstand wilt gaan meten, wordt het heel lastig. Wel kun je naar het effect op andere parameters kijken, bijvoorbeeld de technische resultaten, ten opzichte van andere rondes of andere koppels die gelijktijdig zijn opgestart. Het is belangrijk om bij het vergelijken zo weinig mogelijk variabelen te hebben. En het effect moet herhaalbaar zijn.”

Volgens D'Hoe worden natuurlijke middelen voldoende onder de aandacht gebracht door de producenten. “Maar een stukje extra aandacht mag altijd.”

Een Groene Lijst specifiek voor de vleeskalverhouderij is er overigens niet. Wel kunnen vleeskalverhouders en hun dierenartsen kijken naar natuurproducten ter ondersteuning van de kalfgezondheid in de lijst voor melkvee.

Ondersteunen in eigen kracht

Dierenarts Lonneke Delhaes werkt inmiddels vier jaar als zelfstandig veterinaire adviseur voor melkgeiten bij Capralon. Daarvoor was ze 23 jaar in de praktijk werkzaam, vooral als geitendierenarts. “Al die tijd was de aandacht voor natuurlijke middelen niet zo heel groot”, vertelt Delhaes. “Voor een deel komt dat doordat de dierenarts er meestal bij geroepen wordt als de problemen groot zijn, en natuurlijke middelen vaak niet meer goed in te zetten zijn. Ik ben van mening dat van alle diersoorten, geiten het moeilijkst zijn: als je ziet dat het niet goed gaat, zijn ze vaak al erg ziek en is ingrijpen met antibiotica vaak nodig.

Door de jaren heen zijn we gelukkig steeds meer aan managementmaatregelen gaan denken om ziektes te voorkomen, en ik denk dat daar ook de grote kracht ligt van natuurlijke middelen: het dier ondersteunen in zijn eigen kracht en er zo voor zorgen dat het geholpen wordt zelf de 'aanval' af te weren. In de praktijk proberen veehouders verschillende middelen uit, met wisselend succes. Waar dat aan ligt is vaak moeilijk te bepalen, hoewel tijdig starten met een behandeling er waarschijnlijk een van is. Als je kijkt naar de werkzame bestanddelen en de informatie die voorhanden is over die bestanddelen, zouden veel middelen echter heel goed moeten kunnen werken.”

Delhaes werkte mee aan de Groene Lijst voor de geitenhouderij, omdat zij vertrouwen heeft in de werking van natuurlijke middelen, zelf te weinig verstand heeft van de producten en graag een inventarisatie zou zien van wat mogelijk in te zetten is. “De Groene Lijst is samengesteld op basis van gebruik door veehouders, maar ook op basis van goedkeuring door Skal. Op deze manier weet je zeker dat je een deugdelijk product inzet.”

Verder vindt Delhaes het belangrijk dat de lijst ook in ontwikkeling is. “Hopelijk melden veel veehouders nog meer producten die in de lijst een plekje kunnen krijgen, zodat de lijst langer wordt. De lijst geeft vooral ook dierenartsen de mogelijkheid om op basis van goede informatie de veehouders te ondersteunen in hun keu-

zes van producten bij bepaalde problemen, zonder daarbij zelf per se eigen bijscholing over natuurlijke middelen te volgen. En misschien zelfs het gebruik ervan te stimuleren/in behandelplannen op te nemen.”

Delhaes heeft overigens zelf met veel plezier de cursus 'Natuurlijke middelen in de veehouderij' gevolgd. “Ik zou die cursus iedere veearts aanraden!”

Natuurlijke middelen onderdeel van keuzevak

Op de faculteit Diergeneeskunde in Utrecht wordt momenteel in een keuzeweek, die door studenten zelf wordt georganiseerd, al aandacht besteed aan natuurlijke middelen, vertelt hoogleraar Diergeneeskunde Ronette Gehring. “Binnen het project Kennis op Maat, waarvan Maria Groot trekker is, gaan we onderzoeken welk onderwijs nodig is”, aldus Gehring. “Waarschijnlijk komt er een keuzevak kringlooptandbouw waarvan het gebruik van natuurlijke middelen een onderdeel wordt. Er worden steeds meer natuurlijke middelen door boeren gebruikt. Dit heeft te maken met beschikbaarheid, de kringlooptandbouw, de markt voor biologische producten en de druk om minder antibiotica te gebruiken. Tot nu zijn dierenartsen weinig betrokken bij dit gebruik. Het is belangrijk dat dierenartsen meer kennis hebben over deze middelen, ook omdat onder nieuwe wetgeving sommige natuurlijke middelen door dierenartsen voorgeschreven/verkocht moeten worden.”